

СТАНОВИЩЕ

относно дисертационния труд назадочната докторантка

Наташа Любомирова Крумова –

„Развиване на умения за критическо четене и критическо писане

в литературното образование – гимназиален етап“,

представен за присъждане на образователната и научна степен *доктор* по 1.3.

Педагогика на обучението по... (Методика на обучението по литература) в
Софийски университет "Св. Климент Охридски"

Член на научното жури: **доц. д-р Теменужка Ганчева Тенева**

Кандидатурата на Наташа Любомирова Крумова за присъждане на образователната и научна степен *доктор* отговаря на изискванията на ЗРАСРБ (чл. 5, ал. 1) и на ППЗРАСРБ (чл. 24, 25). Кандидатката е завършила успешно докторантурата си и след обсъждане на разширено заседание на Катедрата по Методика към Факултета по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ дисертационният ѝ труд е предложен за публична защита от научно жури.

За мен няма по-убедителен старт на дисертационно изследване по методика на обучението от позицията на учител в изследваната предметна област. Затова и моето доверяване към докторантката Наташа Крумова започна с презумпцията, че тя не просто познава, а живее в ситуацията, която се надява да подобри с идеите и практиките си. Изборът ѝ на тема ме респектира с осмеляването да предположи възможността за добри образователни резултати по един проблем, чиито психологични, емоционални, културни и социални решения днес изглеждат обречени от начините на съществуване на информацията в хипертекста и боравенето с нея, което пък влияе при формирането на личностните цели, отношенията с другите, ценностните и естетическите определители. Критическото мислене като проява на „просветеност“ (с.14) е една от гаранциите за успяване на младите хора в различните им реализации и в този смисъл развиването му с умения за критическо четене и критическо писане е особено полезна

образователна стратегия с много по-широко поле на бъдещи въздействия от нейния изходен ресурс – изучаваната в средното училище художествена литература. Вероятно това са и основанията проблемът, заложен в темата на дисертационното изследване, да бъде вписан в „намеренията на системата“, но сами по себе си те няма как да обещаят ефективната му резултатност. Нещо повече – условията на easy-културата извън (а и вътре в) нея непрекъснато иронизират и negliжират сериозността му. Затова (почти) всичко зависи от личното съпричастие и може да на учителя, за когото системата е всеки един от учениците му и отговорността към „образяването“/оличностяването им. Което е и мотивацията на докторантката „да рационализира“ опита си, доказвайки, че предписанията на европейските и националните ни образователни програми са възможни не толкова „защото...“, колкото „въпреки...“.

Структурата на дисертационното изложение следва логиката на избраната тема в придвижването от основанията ѝ – теоретични (философски, педагогически, литературоведски, методически,...), социокултурни, нормативни – към практическото валидиране на изходната хипотеза с поэтапното решаване на поставените в уводната част задачи на изследването. Разполагането на проблема за формиране на критическото мислене в един многоразгърнат контекст (Първа и Втора глава) проявява разнородността на литературнообразователния дискурс и позволява да се коментират формиращите въздействия на всяка от областите му и взаимодействията ѝ с останалите. Набелязват се напреженията между заложените в европейските образователни стандарти очаквания и променения начин на съществуване на човека в „тълпата“ на Интернет. Много важен акцент в това отношение е мисленето на дигиталната среда само като разсейващ възможностите за селективност и оценъчност фактор, а като провокация за „грамотното критическо осмисляне на огромното количество от наличната информация“ (с.30). Ретроспективният поглед към изследвания проблем (3.1.), актуализираните профили на учителя – критик, фасилитатор, модератор, партньор (3.2) и ученика – доверяващ се на Гугъл, но и „мислеща глава“ (3.3.), в сегашността на образователните събития очертават сложността (и перспективността) на ситуацията, в която се случва ученето на каквото и да е. А припомнянето на функцията на художествената реалност като коректив

на действителността обосновава възможността да се оживи ролята на предметната област заизграждането у младите хора на умения за критическо отношение към другите и себе си. Което обаче е немислимо без актуализация на ДОО, които продължават да не отчитат адекватно променените условия и участници в образователния дискурс.

Като оценявам високо значимостта на направения в духа на темата едновременно пространен и задълбочен критически анализ на литературнообразователния контекст, имащ отношение към критичното мислене, за мен все пак най-важна е последната, Трета глава, от дисертационното изследване, излагаща концептите на критическото четене и критическото писане в преподаването на литература в средното училище, и проектите, илюстриращи тяхната валидност и успешна резултатност. И трите методически проекта – писане на есе по значим граждански проблем, инспириран от литературна творба („Антигона“), сценарият за пренаписване на новели „по Бокачо“ и създаването на публично представление по „Криворазбраната цивилизация“ – потвърждават създадените в началото очаквания за осъществимост на изглеждащия труден за разрешаване проблем, заложен в темата на дисертацията. Това, което не е подчертано в текста, а според мен е най-сериозното основание на успяването, е постигането на рационалното, оценъчно-критичното през творческото и то „на квадрат“. Защото авторските новели на учениците и адаптирането на образователната драма към актуалността на презентацията ѝ (задължително условие за съществуване на всяка постановка) са творчески интерпретации на литературните прототипи, представящи разбирането (критическото отношение) на читателите не обяснително, а изразително/изобразително. Нещо като „театъра в театъра“ в „Хамлет“ на Шекспир, само че с положителен резултат. Разбира се, това би било невъзможно без предварителните етапи на деконструктивисткия анализ и тълкуването на художествените пътеводители в търсене на смисъла, но когато те изначално се мислят като необходимото затруднение преди забавлението (играта на писане/действие), отговорността на съ-участниците и ефективността на съучастието им е много по-голяма.

Именно поради интереса, който предизвикаха у мен практическите аспекти на методическата концепция, ми се искаше Трета глава да бъде още малко разширена с представяне и коментар на вторичните критически

реакции на учениците едни към други през оценките за творческите им продукти, за социалната и нравствената значимост на изкуството (постановката), за удоволствието и отговорността при отправянето на послания...В повечето учебни практики по литература липсата на интерес към четенето на художествени текстове, а оттам – и на критическо отношение към тях, е резултат именно от неумението за провокиране/използване на личностния креатив на ученика за целите на „рационализираното“ познание, към което свръхрационалните от Z-поколението са развили емоционална и интелектуална алергия. Защото не е „събуден интереса“ им. И всеки пример, показващ как може да се случи събуждането, по логиката на играта „предай нататък“, ще породи други.

Като обобщение искам да споделя удовлетворението си от срещането с мислите и опитностите на Наташа Крумова, защото разглежданият от нея проблем, вълнува и мен през всичките ми професионални години. Впечатлена съм от познаването и целесъобразността в използването на стойностни източници от всички достигащи темата области, отправящи / подкрепящи тезите и аргументацията на изследването. Ясната структура, прецизно дефинираните работни понятия, актуалната методика, продължаваща/апробираща идеите на научния ръководител и колегите от катедрата, творческите импулси, дали живот на трите потвърждаващи концепциите ѝ проекта, създават единството на дисертационния труд, който притежава всички необходими качества за успешна защита и последваща публикация. В този смисъл, напълно приемам изведените в заключителната му част приносни моменти, които, ако получат по-широко приложение в училищната практика, могат „да предизвикат „ново качество“, да отхвърлят безотговорното възприемане на съществуващото знание и да открият поле за нови рефлексии, избори и действия“ (В. А. – цит. с. 83¹).

Въз основа на коментиранията качества и безспорния приносен характер на дисертационното изследване **„Развиване на умения за критическо четене и критическо писане в литературното образование – гимназиален етап“** предлагам на уважаемите членове на научното жури да присъдим на Наташа

¹Атанасов, Владимир. За една критическа методика. Сп. БЕЛ. 2018/5, 564

Кримова образователната и научна степен „доктор“ по 1.3. Педагогика на обучението по...(Методика на обучението по литература).